

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра міжнародного та європейського права

Войтович П.П.

МІЖНАРОДНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Методичні вказівки

Одеса

2023

УДК 341.9

ISBN 978-617-8341-06-0

**Рекомендовано до друку Науково–методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 25.06.2023 року)**

Рецензенти:

Громовенко К. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, ректор Міжнародного гуманітаного університету;

Еннан Р.Є. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності і патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія».

Автор-укладач:

Войтович П.П. – доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права

Методичні вказівки висвітлюють основні теоретичні питання щодо міжнародної підсудності з цивільних справ, цивільного процесуального становища іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, іноземних держав, щодо судових доказів у справах з іноземним елементом, порядку встановлення змісту іноземного закону, що підлягає застосуванню, щодо іноземних доручень, визнання та виконання іноземних судових рішень в галузі приватного права. Методичні вказівки містять тестові завдання та практичні задачі, що сприяє поглибленню знань, ефективному застосуванню норм, які регулюють приватно-правові відносини, ускладнені іноземним елементом, а також національного законодавства під час практичної роботи, зокрема у сфері цивільного, господарського, трудового та ін. галузей приватного права у питаннях, що стосуються іноземного елемента. Вказівки призначені для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання закладів вищої освіти.

Войтович П.П. Міжнародний цивільний процес. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. 77 с. ISBN 978-617-8341-06-0

© П.П. Войтович 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Поняття міжнародного цивільного процесуального права, його предмет, метод. Перспективи розвитку міжнародного цивільного процесу в Україні.....	6
Тема 2. Джерела міжнародного цивільного процесу.....	8
Тема 3. Принципи міжнародного цивільного процесуального права.....	12
Тема 4. Види провадження з розгляду спорів за участю іноземних осіб.....	14
Тема 5. Проблеми, пов'язані із застосуванням іноземного права в міжнародному цивільному процесі.....	21
Тема 6. Суб'єкти міжнародного цивільного процесу.....	22
Тема 7. Право учасників міжнародного цивільного процесу на звернення до суду України.....	25
Тема 8. Міжнародна підсудність.....	26
Тема 9. Угода про міжнародну підсудність.....	33
Тема 10. Докази та доказування у міжнародному цивільному процесі.....	35
Тема 11. Застосування національного та іноземного законодавства при розгляді цивільних справ у суді.....	37
Тема 12. Судова взаємодопомога.....	39
Тема 13. Легалізація закордонних документів та апостиль.....	44
Тема 14. Взаємодія національних та міжнародних процесів в сфері захисту цивільних справ.....	45
Тема 15. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.....	47
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	49
ЗАВДАННЯ, ЗАДАЧІ АБО КЕЙСИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ.....	56
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	61
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА.....	66
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	77

ВСТУП

В умовах глобалізації будь-який практикуючий юрист, незалежно від того, чи займається він приватною практикою, чи знаходиться на державній службі, не може обійтися без ґрунтовних знань міжнародного приватного права. Міжнародне приватне право регулює приватно-правові (цивільно-правові у широкому значенні) відносини, ускладнені іноземним елементом, і тому займає особливе місце в системі юридичної освіти, оскільки в процесі його засвоєння у здобувачів вищої освіти акумулюються знання як з міжнародного, так і з внутрішньодержавного права. Міжнародне приватне право є «вищою математикою юриспруденції» його значення зростає у всьому світі в зв'язку з процесами інтеграції, міжнародного розподілу праці і глобалізації. Цим обумовлюється прискорений розвиток та вдосконалювання міжнародного приватного права, яке спрямоване на вирішення все більш важливих задач і колізійних питань.

Колізійні питання в галузі приватного права вирішуються судовими органами та іншими способами. Діяльність відповідних органів, що вирішують колізійні питання щодо застосування приватного права різних держав, різних правопорядків, і є міжнародним цивільним процесом. Цим і обумовлюється необхідність вивчення даної дисципліни. Предмет дисципліни є особливості розгляду справ з іноземним елементом у судах України та іноземних судах, а також питання розгляду справ в міжнародному комерційному арбітражі.

Мета вивчення дисципліни полягає у закріпленні та поглибленні теоретичних знань здобувачів стосовно питань міжнародної підсудності з цивільних справ, цивільного процесуального становища іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, іноземних держав, судових доказів у справах з іноземним елементом, порядку встановлення змісту іноземного закону, що підлягає застосуванню, іноземних доручень, визнання та виконання іноземних судових рішень з приватного права. Саме тому завдання цієї дисципліни полягає у наданні здобувачам в необхідному обсязі теоретичного матеріалу, який включає сучасні наукові розробки як вітчизняних, так і

зарубіжних вчених-юристів, системи знань і розумінь щодо основних тенденцій розвитку міжнародного цивільного процесу та міжнародного комерційного арбітраж, формування вмінь аналізувати і оцінювати приватно-правові явища, інститути і норми, творчо застосовувати їх на практиці.

З огляду на це, ці методичні вказівки, які призначені для здобувачів вищої освіти магістерського рівня зі спеціальності 293 «Міжнародне право», знайомлять їх з певним теоретичним і практичним базисом міжнародного цивільного процесу, міжнародного приватного права, акцентуючи увагу на складних теоретичних і практичних питаннях.

Методичні вказівки можуть бути використані для проведення практичних занять та для самостійної роботи.

Тема 1. Поняття міжнародного цивільного процесуального права, його предмет, метод. Перспективи розвитку міжнародного цивільного процесу в Україні

Лекційні питання:

1. Поняття міжнародного цивільного процесуального права (далі – МЦПП), його предмет, метод та система.
2. Поняття міжнародного цивільного процесу (далі - МЦП).
3. Мета та значення МЦП.
4. Взаємозв'язок МЦП з міжнародним приватним правом, з цивільним процесуальним правом та іншими галузями національного законодавства.
5. Історія розвитку науки МЦП в Україні.
6. Перспективи розвитку МЦП в Україні.

Міжнародне цивільне процесуальне право – це сукупність процесуальних правових норм, що містяться у внутрішньому праві держави і міжнародних договорах за участю цієї держави, які регулюють цивільно-процесуальні відносини з іноземним елементом при здійсненні правосуддя з цивільних справ і надання міжнародної правової допомоги.

Для МЦП притаманні такі особливості: по-перше, він потрібен, якщо в цивільному правовідношенні з'являється іноземний елемент; по-друге, своєю метою МЦП має захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; по-третє, МЦП має в цілому публічний характер; по-четверте, МЦП припускає взаємозв'язок та взаємодію органів різних держав та міжнародних організацій, які реалізують функції в галузі захисту цивільних прав.

До компетенції МЦП найчастіше відносять вирішення питань щодо:

- 1) цивільного процесуального становища іноземців, осіб без громадянства, іноземних підприємств і організацій;
- 2) судового імунітету іноземної держави та її дипломатичних представників,

міжнародних (міждержавних) організацій;

3) міжнародної підсудності (юрисдикції) з цивільних справ;

4) іноземних судових доручень;

5) визнання та примусового виконання іноземних судових рішень з цивільних справ та ін.

На підставі ст. 2 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України «Про міжнародне приватне право». Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору. Перш за все це означає, що участь іноземців у цивільному процесі як позивачів чи відповідачів або заінтересованих осіб не змінює загального порядку розгляду справ у суді України. Провадження ведеться за загальними правилами цивільного судочинства, встановленими ЦПК України.

Отже, цивільне судочинство та пов'язані з ним цивільні процесуальні відносини з іноземним елементом, як правило, підпорядковані власному праву суду. Безумовно, переважне значення власного цивільного процесуального права, що застосовується при розгляді будь-яких цивільних справ з іноземним елементом, для більшості теоретиків і практиків завжди видавалося аксіомою. У тих випадках, коли міжнародний договір стосується цього питання, він, як правило, вирішує його саме в зазначеному сенсі, тобто називає «закон суду», де відбуваються процесуальні дії.

Таким чином, згідно з чинним законодавством та домінуючою в МПрП доктриною суд, розглядаючи справу з іноземною особою, повинен застосовувати, як правило, процесуальне право своєї країни, або закон місця розгляду спору, або «закон суду» (*lex fori*).

Питання до практичного заняття:

1. Поняття міжнародного цивільного процесуального права (далі – МЦПП), його предмет, метод та система.

2. Поняття міжнародного цивільного процесу (далі - МЦП). Мета та значення МЦП.

3. Взаємозв'язок МЦП з міжнародним приватним правом, з цивільним процесуальним правом та іншими галузями національного законодавства.

4. Історія розвитку науки МЦП в Україні.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття міжнародного цивільного процесуального права (далі – МЦПП), його предмет, метод та система.

2. Поняття міжнародного цивільного процесу (далі - МЦП). Мета та значення МЦП.

3. Взаємозв'язок МЦП з міжнародним приватним правом, з цивільним процесуальним правом та іншими галузями національного законодавства.

4. Історія розвитку науки МЦП в Україні.

5. Перспективи розвитку МЦП в Україні.

Теми рефератів:

1. Правова природа міжнародного цивільного процесу.

2. Тенденції та перспективи розвитку міжнародного цивільного процесу в Україні та в світі.

3. Проблемні аспекти поняття «іноземний елемент» в МЦП.

4. Проблемні аспекти застосування принципу *lex fori*.

5. Розвиток доктрини МЦП в Україні.

6. Взаємозв'язок МЦП та міжнародного приватного права.

Тема 2. Джерела міжнародного цивільного процесу

Лекційні питання:

1. Поняття та види джерел МЦП.

2. Міжнародний договір як джерело МЦП.

3. Внутрішнє законодавство як джерело МЦП.

4. Проблеми визначення міжнародно-правового звичаю, судового прецеденту та доктрини в системі джерел МЦП.

5. Загальна характеристика «Принципів міжнародного цивільного процесу ALI/ UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure.

6. Уніфікація норм МЦП.

7. Рекомендаційні норми в МЦП.

Головним внутрішнім джерелом МЦП є Конституція України. Стаття 26 Конституції гарантує іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, ті самі права і свободи та покладає на них такі самі обов'язки, як і на громадян України, за деякими винятками. Відповідно до ч. 2 ст. 55 Конституції кожний, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства, мають гарантоване державою право оскаржити в суді рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Закон України «Про міжнародне приватне право» містить розділи XI-XIII, присвячені провадженню у справах за участю іноземних осіб, підсудності та виконанню іноземних судових доручень, визнанню та виконанню рішень іноземних судів. Також спеціальні розділи – про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні (VIII) та провадження у справах за участю іноземних осіб (X) – містяться в ЦПК України. Слід зазначити, що процесуальні норми цих нормативних актів певним чином дублюють та доповнюють одна одну.

Враховуючи, що іноземна держава, її дипломатичні представники і деякі інші особи користуються судовим імунітетом, до джерел МЦП слід віднести затверджений Указом Президента України від 25 червня 2002 р. у редакції Указу від 11 вересня 2006р. Порядок здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України, Консульський Статут від 2 квітня 1994 р., Положення про дипломатичні представництва та консульські установи

іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10 червня 1993 р., а також Положення про дипломатичне представництво України за кордоном, затверджене розпорядженням Президента України від 22 жовтня 1992 р.

Процесуальні норми містяться в багатьох підзаконних актах внутрішнього законодавства. Одним з найважливіших з них є Інструкція «Про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень», затверджена Наказом Міністерства юстиції України, Державної судової адміністрації України від 27 червня 2008 р. Ця Інструкція визначає порядок опрацювання доручень про вручення документів, отримання доказів, вчинення інших процесуальних дій, а також клопотань про визнання і виконання судових рішень на виконання чинних міжнародних договорів України з питань надання правової допомоги в цивільних справах.

Друга група джерел МЦП – міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Важливим джерелом МЦП є Віденська конвенція від 23 серпня 1978 р. «Про правонаступництво держав відносно договорів», яка набрала чинності для України 6 листопада 1996 р. Стосовно міжнародних договорів, у яких Україна самостійно не брала участі, діють загальні положення Конвенції, викладені в ч. IV «Об'єднання та відокремлення держав», зокрема у ст. 34 «Правонаступництво держав в разі відокремлення частин держави». Згідно з цією статтею, якщо частини території держави відокремлюються і утворюють нові держави, будь-який договір, що діє на момент правонаступництва держав, продовжує діяти відносно кожної утвореної таким чином держави-наступника. Норми міжнародного цивільного процесу містяться й у Конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р., яка встановила умови та межі дії міжнародних угод.

Важливими джерелами, що створюють необхідні засоби для полегшення передання та виконання судових доручень, а також своєчасного вручення за кордоном судових або позасудових документів, є дві конвенції, до яких Україна

приєдналась 19 жовтня 2000 р.: Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах, укладена 18 березня 1970 р., та Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах, укладена 15 листопада 1965 р. Ці конвенції замінюють положення статей 1-16 Гаазької конвенції від 1 березня 1954 р. з питань цивільного процесу.

Після приєднання України до Статуту Ради Європи 31 жовтня 1995 р. слід відзначити Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., а також Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7, 11 до цієї Конвенції, які було ратифіковано Україною 17 липня 1997 р.

До джерел міжнародного цивільного процесу належать також норми Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. та Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р., у яких брав участь СРСР і які є чинними для України.

Цивільні процесуальні норми містяться також в укладених Україною консульських конвенціях та договорах про правову допомогу.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття та види джерел МЦП.
2. Міжнародний договір як джерело МЦП.
3. Внутрішнє законодавство як джерело МЦП.
4. Проблеми визначення міжнародно-правового звичаю, судового прецеденту та доктрини в системі джерел МЦП.
5. Загальна характеристика «Принципів міжнародного цивільного процесу ALI/ UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure.
6. Уніфікація норм МЦП.
7. Рекомендаційні норми в МЦП.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття та види джерел МЦП.

2. Міжнародний договір як джерело МЦП.
3. Внутрішнє законодавство як джерело МЦП.
4. Проблеми визначення міжнародно-правового звичаю, судового прецеденту та доктрини в системі джерел МЦП.
5. Загальна характеристика «Принципів міжнародного цивільного процесу ALI/ UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure.
6. Уніфікація норм МЦП.
7. Рекомендаційні норми в МЦП.

Теми рефератів:

Уніфікація норм МЦП.

Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на українське законодавство та правозастосовну практику.

Загальна характеристика джерел МЦП в англо-американській системі права.

Тема 3. Принципи міжнародного цивільного процесуального права

Лекційні питання:

1. Поняття принципів МЦП.
2. Види принципів МЦП.
3. Принципи МЦП, закріплені в Законі України «Про міжнародне приватне право».
4. Організаційно-правові принципи, які закріплені в «Принципах міжнародного цивільного процесу».
5. Процесуально-правові принципи, що містяться в «Принципах міжнародного цивільного процесу».

Питання до практичного заняття:

1. Поняття принципів МЦП.

2. Види принципів МЦП.

3. Принципи МЦП, закріплені в Законі України «Про міжнародне приватне право».

4. Організаційно-правові принципи, які закріплені в «Принципах міжнародного цивільного процесу».

5. Процесуально-правові принципи, що містяться в «Принципах міжнародного цивільного процесу».

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття принципів МЦП.

2. Види принципів МЦП.

3. Принципи МЦП, закріплені в Законі України «Про міжнародне приватне право».

4. Організаційно-правові принципи, які закріплені в «Принципах міжнародного цивільного процесу».

5. Процесуально-правові принципи, що містяться в «Принципах міжнародного цивільного процесу».

Теми рефератів:

Принцип незалежності суду у МЦП.

Проблемні аспекти принципи рівності судових процесів держав.

Проблемні аспекти застосування принципів МЦП в Україні.

Принцип рівності судових процесів держав.

Принцип підконтрольності множинності процесів.

Принцип процесуальної рівності і змагальності сторін.

Принцип гласності судового розгляду.

Принцип ефективності засобів правового захисту

Принцип диспозитивності.

Тема 4. Види провадження з розгляду спорів за участю іноземних осіб

Лекційні питання:

1. Судове провадження: походження та розвиток.
2. Спеціалізація судового провадження.
3. Судові системи окремих держав.
4. Міжнародний комерційний арбітраж та інші альтернативні способи вирішення цивільно-правових конфліктів.
5. Третейський суд.
6. Інші альтернативні способи вирішення міжнародних спорів.
7. Міжнародні судові процедури.
8. Європейські суди. Європейський Суд з прав людини.

Міжнародний комерційний арбітраж (або третейський суд) є різновидом комерційного арбітражу. Законодавство про арбітраж багатьох країн відображує природу арбітражу як альтернативного засобу вирішення спорів, що виникають у сфері економічного обігу, в основі якого лежить договір і який виключає юрисдикцію державних судів щодо розгляду конкретної справи.

Договірна природа арбітражу означає, що його формування є прерогативою сторін. Заснування або обрання арбітражу здійснюється сторонами, між якими існує спір про право.

Чинне законодавство різних держав, як правило, закріплює можливість розгляду міжнародними комерційними арбітражами цивільних справ між національними, з одного боку, та іноземними суб'єктами права – з другого, а в деяких випадках – і можливість розгляду арбітражами цивільних справ у спорах між іноземними суб'єктами права.

Так, згідно із Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» у міжнародний комерційний арбітраж можуть передаватися спори, що виникають з договірних та інших цивільно-правових відносин при здійсненні зовнішньоторгових та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо

комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями та міжнародних об'єднань і організацій, створених на території України, між собою, спори їх учасників, а рівно їх спори з іншими суб'єктами права України.

В умовах усе більшого розвитку і спеціалізації міжнародного економічного обміну роль комерційного арбітражу зростає. В літературі слушно підкреслюються ефективність арбітражу, його переваги при розгляді міжнародних цивільних справ порівняно з національними судами.

Перевага арбітражу полягає перш за все у тому, що він забезпечує прийнятну, доступну і більш просту, на відміну від судової, процедуру вирішення спорів. Досить суттєвим є і те, що сторони можуть формувати склад арбітражу, який розглядає і вирішує справи, що сприяє довірі сторін до арбітрів і їх компетентності.

Провадження в арбітражі передбачає також можливість узгодити взаємноприйнятну мову провадження. Провадження в арбітражі має конфіденційний характер на відміну від гласності судового процесу, що також є його перевагою.

До переваг арбітражу належить і можливість обирати не тільки прийнятну арбітражну процедуру, а й прийнятне право. Рішення комерційного арбітражу, на відміну від рішень суду, є остаточними, що сприяє завершеності будь-якого арбітражного провадження.

Особливо слід підкреслити існування механізму, що забезпечує визнання і виконання рішень комерційного арбітражу в межах конвенційного регулювання цього питання.

Міжнародна практика створила різні види комерційного арбітражу: випадковий та інституційний. Випадковий арбітраж створюється для розгляду конкретного спору (австрійський юрист Ламмош назвав його арбітражем *ad hoc*). Після вирішення того чи іншого спору арбітраж припиняє існування. Процедура випадкового арбітражу може визначатися сторонами самостійно чи шляхом домовленості про застосування модельних правил арбітражу (наприклад,

Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ).

У даний час значно поширені постійно діючі, або інституційні, арбітражі. Вони створюються при торговельних палатах, біржах, різних асоціаціях, організаціях та ін. Інституційний арбітраж організується як арбітражна установа, що не входить до складу державного апарату і є недержавним утворенням. Склад інституційного арбітражу може формуватися в різні способи. Як правило, він утворюється з осіб, що внесені до списку арбітрів, органом тієї організації, при якій він перебуває. У деяких арбітражних установах коло осіб, які можуть входити до складу арбітражу, визначається не списком арбітрів, а членством у відповідній організації. Для інституційного арбітражу, на відміну від арбітражу *ad hoc*, характерним є також наявність власних правил процедури, які передбачають порядок утворення складу арбітражу і вирішення комерційних спорів.

Інституційний арбітраж зазнав деякої еволюції у своєму розвитку. В цьому відношенні слід відмітити спеціалізацію постійно діючих арбітражів. Так, поряд з арбітражами, так би мовити, загальної юрисдикції, які розглядають будь-які спори з договірних або інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших форм міжнародних економічних зв'язків, створюються арбітражі із спеціальною (обмеженою) юрисдикцією (торговельні, морські тощо). До арбітражів спеціальної юрисдикції належать, наприклад, Міжнародний третейський суд по справах морського і річного пароплавства у Гдині, Арбітражний суд Асоціації з бавовни в Польщі, Морська арбітражна комісія при Торговельно-промисловій палаті України та ін.

В основі арбітражного вирішення спорів лежить арбітражна угода, тобто угода про передання спору на розгляд і вирішення арбітражу. Арбітражна угода є умовою для визнання компетенції арбітражу, і тому найбільш актуальними були і залишаються проблеми правової природи арбітражної угоди та компетенції арбітражу.

Арбітражна угода є специфічним договором. Специфічність арбітражної угоди полягає в тому, що, будучи цивільно-правовим правочином, вона має

процесуальні наслідки. А це означає, що для кваліфікації арбітражної угоди як цивільно-правового правочину застосовується цивільне законодавство. Що ж стосується виключення державного суду, тобто вилучення тієї чи іншої справи з його ведення та допустимості арбітражної угоди, то ці питання вирішуються на підставі цивільно-процесуального законодавства.

У міжнародному комерційному обігу зустрічаються два види арбітражних угод: арбітражне застереження і третейський запис. Угода про арбітраж, включена до контракту як така, що передбачає можливість розгляду спорів, котрі можуть виникнути з контракту, називається арбітражним застереженням. Угода про арбітраж, що передбачає можливість розгляду спору, укладена у формі окремої від зовнішньоторговельного контракту угоди, називається третейським записом.

У більшості країн, у тому числі в Україні, Білорусії, країнах Східної Європи, Великій Британії, Франції, Німеччині, Данії, Норвегії, США, Канаді та ін., передбачено єдиний правовий режим арбітражного застереження і третейського запису. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» арбітражна угода - це угода сторін про передання до арбітражу всіх або окремих спорів, які виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, мають вони договірний характер чи ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження або окремої угоди.

Як правило, у внутрішньому законодавстві передбачено коло спорів, які підлягають розгляду міжнародним комерційним арбітражем. Крім того, для більшості країн характерним для визначення дійсності арбітражної угоди є застосування категорії публічного порядку. Інакше кажучи, якщо спір стосується публічного порядку відповідної країни, він виключається з компетенції арбітражу.

Відповідно до п. 2 ст. 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» до міжнародного комерційного арбітражу можуть передаватися спори з договірних або інших цивільно-правових відносин, що виникають при

здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї з сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями та міжнародних об'єднань і організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України. Закон також передбачає можливість скасування арбітражного рішення і відмови у визнанні та приведенні до виконання арбітражного рішення, якщо суд вирішить, що арбітражне рішення суперечить публічному порядку України (п. 2 ст. 34) або визнання та приведення до виконання цього рішення суперечить публічному порядку України (п. 1 ст. 36).

Розглянувши спір, арбітраж виносить рішення, яким розв'язується справа по суті. Арбітражне рішення є остаточним. Воно виноситься в письмовій формі та підписується одноособовим арбітром або арбітрами. При колегіальному арбітражному розгляді достатньо наявності підписів більшості членів арбітражу за умови пояснення причини відсутності інших підписів. В арбітражному рішенні повинні бути зазначені мотиви, на яких воно ґрунтується, висновок про задоволення або відхилення позовних вимог, сума арбітражного збору та витрат по справі, їх розподіл між сторонами, дата і місце арбітражу. Після винесення арбітражного рішення кожній стороні повинна бути надана його копія, підписана арбітрами.

У національному законодавстві можуть бути встановлені різні форми оскарження рішення (заява про скасування, апеляція та ін.). Типовий закон ЮНСІТРАЛ передбачає можливість скасування арбітражного рішення шляхом оскарження. Оскарження в суді арбітражного рішення може бути здійснено тільки шляхом передання клопотання про скасування, зокрема у разі, коли сторона, яка заявляє клопотання, надасть докази того, що одна із сторін в арбітражній угоді була будь-якою мірою недієздатною; якщо ця угода недійсна за законом, якому сторони цю угоду підпорядкували, а за відсутністю такої вказівки – за законом країни суду; якщо сторона не була належним чином повідомлена про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд або з інших

причин не могла надати свої пояснення; якщо склад арбітражного суду або арбітражна процедура не відповідали угоді сторін та ін. Рішення може бути оскаржене і в тому разі, коли суд визначить, що об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду за законами даної держави або арбітражне рішення суперечить публічному порядку цієї держави.

Рішення арбітражу виконуються добровільно. Добровільність виконання рішень арбітражу відповідає правовій природі цієї юрисдикції. Разом з цим іноді виникає необхідність звернення до застосування заходів примусового виконання рішень арбітражу.

Арбітражне рішення національного арбітражу в тій чи іншій державі звичайно виконується в тому самому порядку, що й рішення суду.

Для міжнародного комерційного арбітражу більш актуальною проблемою є порядок виконання іноземного арбітражного рішення. Йдеться про те, чи може арбітражне рішення бути виконаним в іншій країні.

Попри відмінності у національних законодавствах, можна констатувати, що в принципі можливість примусового виконання іноземного арбітражного рішення передбачена у всіх країнах. Загальний принцип виконання іноземних арбітражних рішень зводиться до того, що вони можуть бути виконані за законодавством іншої країни, де одержується їх виконання. Якщо ж є міжнародний договір, учасниками якого є та чи інша держава, то відповідно до договірної міжнародної практики застосовуються міжнародно-правові норми.

Незважаючи на загальне положення про можливість примусового виконання іноземного арбітражного рішення, існують різні механізми визнання іноземного арбітражного рішення як підстави його наступного виконання.

Для визнання рішення іноземного арбітражу законодавство не передбачає формальної процедури підтвердження юридичної дійсності рішення (екзекватування). Однак у законодавстві окремих країн передбачені різні процедури екзекватування. Так, згідно зі статтями 1477, 1478 ЦПК Франції іноземне арбітражне рішення підлягає приведенню до виконання тільки на підставі постанови про екзекватуру, що надходить від суду першої інстанції, в

районі якого рішення було винесено. Екзекватура видається судовим виконавцем зазначеного суду.

Правила визнання і можливості виконання арбітражних рішень уніфіковані в міжнародному масштабі, зокрема у Нью-Йоркській конвенції про визнання і приведення до виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р.

Конвенцією врегульовано основні питання про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень (статті III, IV, V, VI). Зобов'язання учасників Конвенції про визнання і приведення до виконання арбітражних рішень міститься перш за все в ст. III, яка передбачає, що держава, яка домовляється, визнає арбітражні рішення як обов'язкові і приводить їх до виконання відповідно з процесуальними нормами тієї території, де одержуються визнання і приведення до виконання цих рішень, на умовах, викладених у наступних статтях.

Конвенція встановила норми, що попереджають дискримінаційний підхід до визнання та виконання іноземних арбітражних рішень, передбачивши необтяжливий митний режим. Крім того, з цією ж метою ст. IV передбачає вичерпний перелік документів, які повинна надати сторона, що одержує визнання і приведення до виконання при поданні такого прохання. Це належним чином завірене автентичне арбітражне рішення або належним чином завірена його копія, автентична арбітражна угода або належним чином завірена її копія.

Питання до практичного заняття:

1. Судове провадження: походження та розвиток.
2. Спеціалізація судового провадження.
3. Судові системи окремих держав.
4. Міжнародний комерційний арбітраж та інші альтернативні способи вирішення цивільно-правових конфліктів.
5. Третейський суд.
6. Інші альтернативні способи вирішення міжнародних спорів.
7. Міжнародні судові процедури.

8. Європейські суди. Європейський Суд з прав людини.

Питання для самостійної роботи:

1. Судове провадження: походження та розвиток.
2. Спеціалізація судового провадження.
3. Судові системи окремих держав.
4. Міжнародний комерційний арбітраж та інші альтернативні способи вирішення цивільно-правових конфліктів.
5. Третейський суд.
6. Інші альтернативні способи вирішення міжнародних спорів.
7. Міжнародні судові процедури.
8. Європейські суди. Європейський Суд з прав людини.

Теми рефератів:

Проблеми процесу по одній справі в різних судах.

Рішення Європейського Суду з прав людини щодо захисту прав громадян України.

Тема 5. Проблеми, пов'язані із застосуванням іноземного права в міжнародному цивільному процесі

Лекційні питання:

1. Загальний підхід до розуміння іноземного права.
2. Встановлення змісту іноземного права.
3. Основні способи вирішення питання кваліфікації.
4. Застереження про публічний порядок.
5. Зворотне відсилання та відсилання до права третьої держави.
6. Обхід закону.

Питання до практичного заняття:

1. Загальний підхід до розуміння іноземного права.
2. Встановлення змісту іноземного права.
3. Основні способи вирішення питання кваліфікації.
4. Застереження про публічний порядок.
5. Зворотне відсилання та відсилання до права третьої держави.
6. Обхід закону.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальний підхід до розуміння іноземного права.
2. Встановлення змісту іноземного права.
3. Основні способи вирішення питання кваліфікації.
4. Застереження про публічний порядок.
5. Зворотне відсилання та відсилання до права третьої держави.
6. Обхід закону.

Теми рефератів:

Теорія кваліфікації за законом суду в МЦП.

Теорія «автономної кваліфікації» в МЦП.

Межі застосування іноземного права в МЦП.

Застосування права невизнаної держави.

Застосування імперативних норм іноземного права

Тема 6. Суб'єкти міжнародного цивільного процесу

Лекційні питання:

1. Поняття суб'єктів МЦП.
2. Правові засади участі іноземців та осіб без громадянства у цивільному процесі.
3. Участь іноземних юридичних осіб у цивільному процесі.
4. Особливості участі іноземної держави у цивільному процесі.

5. Поняття державного імунітету.
6. Цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб у цивільному процесі.
7. Законодавчі акти України щодо правового положення іноземців та осіб без громадянства.

Під іноземними особами в МЦП розуміються всі фізичні особи, що не є громадянами даної країни (іноземці та особи без громадянства), усі юридичні особи, що не мають «національності» даної країни (іноземні фірми та міжнародні юридичні особи), а також іноземні держави та міжнародні організації (далі – іноземні особи).

До цивільних процесуальних прав іноземних осіб передусім належить право на звернення до суду і на засоби судового захисту, а також право на справедливий і публічний розгляд у суді. Ці права закріплено як у двосторонніх договорах про взаємну правову допомогу, так і у внутрішньому законодавстві кожної держави.

Міжнародні договори закріплюють принцип надання іноземцям та особам без громадянства захисту цивільних прав на засадах національного режиму. Цей принцип означає, що іноземці в даній державі мають право на захист тих самих цивільних прав тими самими засобами та в тому самому порядку, як і всі громадяни цієї держави, і не можуть претендувати на винятки з місцевого закону.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці і особи без громадянства мають право на звернення до суду та до інших державних органів для захисту їх особистих, майнових та інших прав.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття суб'єктів МЦП.
2. Правові засади участі іноземців та осіб без громадянства у цивільному процесі.
3. Участь іноземних юридичних осіб у цивільному процесі.

4. Особливості участі іноземної держави у цивільному процесі.
5. Поняття державного імунітету.
6. Цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб у цивільному процесі.
7. Законодавчі акти України щодо правового положення іноземців та осіб без громадянства.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття суб'єктів МЦП.
2. Правові засади участі іноземців та осіб без громадянства у цивільному процесі.
3. Участь іноземних юридичних осіб у цивільному процесі.
4. Особливості участі іноземної держави у цивільному процесі.
5. Поняття державного імунітету.
6. Цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб у цивільному процесі.
7. Законодавчі акти України щодо правового положення іноземців та осіб без громадянства.

Теми рефератів:

- Проблемні аспекти судового та дипломатичного імунітету в МЦП.
- Проблемні аспекти іноземних фізичних осіб в МЦП.
- Юридичні особи як суб'єкти МЦП.
- Держава в МЦП.
- Правовий статус міжнародних організацій в цивільному процесі.

Тема 7. Право учасників міжнародного цивільного процесу на звернення до суду України

Лекційні питання:

1. Органи, які займаються захистом суб'єктивних цивільних справ.
2. Право на судовий захист та право на звернення до суду України.
3. Загальні та спеціальні умови права на звернення до суду в Україні.
4. Процесуальний порядок реалізації іноземними особами права на звернення до суду.

Питання до практичного заняття:

1. Органи, які займаються захистом суб'єктивних цивільних справ.
2. Право на судовий захист та право на звернення до суду України.
3. Загальні та спеціальні умови права на звернення до суду в Україні.
4. Процесуальний порядок реалізації іноземними особами права на звернення до суду.

Питання для самостійної роботи:

1. Органи, які займаються захистом суб'єктивних цивільних справ.
2. Право на судовий захист та право на звернення до суду України.
3. Загальні та спеціальні умови права на звернення до суду в Україні.
4. Процесуальний порядок реалізації іноземними особами права на звернення до суду.

Теми рефератів:

Проблеми захисту суб'єктивних цивільних прав іноземців в Україні.

Проблеми захисту суб'єктивних цивільних прав осіб без громадянства.

Проблемні аспекти реалізації біженцями права на судовий захист в Україні.

Процесуальні гарантії правового статусу іноземних осіб у цивільному процесі України.

Тема 8. Міжнародна підсудність

Лекційні питання:

1. Поняття та види міжнародної підсудності.
2. Способи визначення міжнародної підсудності за законодавством різних держав.
3. Національно-правове регулювання міжнародної підсудності.
4. Міжнародно-правове регулювання міжнародної підсудності.
5. Міжнародна загальна підсудність.
6. Міжнародна спеціальна підсудність.
7. Міжнародна виключна підсудність.
8. Міжнародна договірна підсудність.

У практичному аспекті під міжнародною підсудністю цивільної справи з іноземним елементом розуміють установлення таких її властивостей і ознак, за якими її може бути віднесено до компетенції судових органів тієї чи іншої країни.

Міжнародна підсудність – це розмежування компетенції між судовими органами тієї чи іншої держави щодо розгляду і вирішення певних категорій цивільних справ з іноземним елементом та здійснення окремих процесуальних дій стосовно іноземної особи. При вирішенні питання про міжнародну підсудність суд іноземної держави повинен встановити межі власної компетенції та не зачіпати питання про те, чи компетентний вирішувати дану справу будь-який інший іноземний суд або інший юрисдикційний орган.

Вирішуючи питання про підсудність справ з іноземним елементом, суди України повинні керуватися не тільки нормами внутрішнього процесуального законодавства, а й тими колізійними нормами, які містяться перш за все у двосторонніх міжнародних договорах про правову допомогу та інших міжнародних договорах.

Відповідно до ст. 414 ЦПК підсудність судам України цивільних справ по спрах, у яких беруть участь іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, а також по спрах, у яких хоча б одна із сторін проживає за

кордоном, визначається законодавством України. Отже, при вирішенні питання про міжнародну підсудність в Україні також діє «закон суду» (*lex fori*).

Загальні правила підсудності цивільних справ з іноземним елементом регулюються ст. 75 Закону України «Про міжнародне приватне право»: підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися.

Суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Зазначений закон передбачає два види міжнародної підсудності: виключну та альтернативну.

Випадки альтернативної підсудності справ судам України, коли вони можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом, встановлено ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право»:

1) якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у ст. 77 цього Закону;

2) якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи-відповідача;

3) у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України;

4) якщо у справі про сплату аліментів або про встановлення батьківства позивач має місце проживання в Україні;

5) якщо у справі про відшкодування шкоди позивач – фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа – відповідач місцезнаходження в Україні;

6) якщо у справі про спадщину спадкодавець у момент смерті був

громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання;

7) якщо дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України;

8) якщо у справі про визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особа мала останнє відоме місце проживання на території України;

9) якщо справа окремого провадження стосується особистого статусу або дієздатності громадянина України;

10) якщо справа проти громадянина України, який за кордоном діє як дипломатичний агент або з інших підстав має імунітет від місцевої юрисдикції, відповідно до міжнародного договору не може бути порушена за кордоном;

11) в інших випадках, визначених законом України та міжнародним договором України.

Договірна підсудність, передбачена п. 1 ст. 76 зазначеного Закону, найчастіше використовується у господарських правовідносинах, оскільки сторони заздалегідь можуть домовитися про те, в якій юрисдикції та в якому суді розглядатимуться можливі спори. Угоди сторін, у яких обирається установа, яка буде компетентна розглядати можливі спори, у винятку із чинних правил щодо підсудності називаються пророгаційними та дерогаційними. Такі угоди можуть мати місце лише у випадку альтернативної, тобто невиключної, підсудності. Угода, внаслідок якої непідсудний спір за загальними диспозитивними нормами про підсудність стає підсудним, називають пророгаційною. Угода, внаслідок якої спір, що підлягає розгляду певною установою на підставі загальних диспозитивних норм, вилучається із сфери її юрисдикції та передається іншій судовій установі, називається дерогаційною. Слід зазначити, що пророгаційні та дерогаційні угоди не можна ототожнювати з арбітражними угодами, оскільки вони мають відношення лише до державного судочинства.

Стаття 77 Закону України «Про міжнародне приватне право» містить перелік випадків, коли справи з іноземним елементом підсудні виключно судам України і не можуть розглядатися за кордоном:

1) якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території

України;

2) якщо у справі, яка стосується правовідносин між дітьми та батьками, обидві сторони мають місце проживання в Україні;

3) якщо у справі про спадщину спадкодавець – громадянин України і мав в ній місце проживання;

4) якщо спір пов'язаний з оформленням права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видання свідоцтва (патенту) в Україні;

5) якщо спір пов'язаний з реєстрацією або ліквідацією на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців;

6) якщо спір стосується дійсності записів у державному реєстрі, кадастрі України;

7) якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України;

8) якщо справа стосується випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні;

9) якщо справи стосуються усиновлення, яке було здійснено або здійснюється на території України;

10) в інших випадках, визначених законами України.

Викладені правила про визначення міжнародної підсудності за законодавством України застосовуються, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не встановлено інших правил. Слід зазначити, що правила про підсудність, що передбачені в міжнародних договорах, мають пріоритет перед нормами внутрішнього права (ч. 2 ст. 2 ЦПК). Норми права про розмежування підсудності містяться насамперед у двосторонніх договорах про правові відносини та правову допомогу в цивільних і кримінальних справах.

Міжнародні договори України містять як загальні правила розмежування підсудності, так і спеціальні правила стосовно підсудності окремих категорій цивільних і сімейних справ. Договори встановлюють, на території і в органах (судах, нотаріаті) якої саме країни належить здійснювати ті чи інші юридичні дії.

Більшість договорів про правову допомогу передбачають загальне правило розмежування підсудності – пред’явлення позовів за місцем проживання (місцезнаходженням) відповідачів (принцип доміцилію). Так, у ст. 21 договорів України з Литовською Республікою, Республікою Грузія, Естонською Республікою зазначено: якщо ці договори не встановлюють іншого, суди кожної з Договірних Сторін компетентні розглядати цивільні та сімейні справи, коли відповідач має на її території місце проживання; позови до юридичних осіб їм підсудні, якщо на території цієї Сторони знаходиться орган управління, представництво або філія юридичної особи.

Крім загального правила, в договорах рівною мірою застосовується розмежування підсудності шляхом віднесення справи до ведення судів обох держав (альтернативна підсудність), ведення судів конкретної держави (виключна підсудність), укладання письмової угоди сторін (договірна підсудність). Зокрема, в ч. 2 ст. 21 таких договорів зазначено, що суди держав розглядають справи і в інших випадках, якщо про це є письмова угода сторін. За наявності такої угоди суд за місцем проживання відповідача припиняє провадження у справі за його заявою, якщо таку заяву зроблено до подання заперечень по суті позову. Виключну компетенцію судів не може бути змінено угодою сторін.

Деякі міжнародні договори про правову допомогу містять спеціальні норми про підсудність окремих категорій справ, як правило, пов’язаних з особистим статусом громадян. Ідеться про справи окремого провадження – про обмеження дієздатності, визнання осіб безвісно відсутніми або оголошення померлими і встановлення факту смерті; про сімейні справи – про розірвання шлюбу і визнання шлюбу недійсним; про справи, які виникають із особистих і майнових відносин подружжя, правовідносин між батьками і дітьми; а також про деякі категорії цивільних справ – про власність, зобов’язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди; у спадкових справах. При цьому передбачається комбінування таких критеріїв, як громадянство, місце проживання сторін, місце знаходження майна. Найчастіше критерієм виступає громадянство. Наприклад,

відповідно до ст. 22 договорів України з Республікою Молдова, Республікою Польща, Корейською Народно- Демократичною Республікою при обмеженні в дієздатності або визнанні особи недієздатною компетентним є суд тієї Договірної Сторони, громадянином якої є особа, яка має бути обмежена в дієздатності або визнана недієздатною.

Згідно зі ст. 23 наведених договорів справи про визнання особи відсутньою, оголошення її померлою і встановлення факту смерті належать до компетенції суду тієї Договірної Сторони, громадянином якої ця особа була в той час, коли вона за останніми відомостями була живою.

За ознаками громадянства особи та її місця проживання договорами про правову допомогу встановлюється підсудність у справах про розірвання шлюбу. Так, за ст. 26 Договору між Україною і Республікою Польща у справах про розірвання шлюбу компетентним є орган тієї Договірної Сторони, громадянами якої є подружжя в момент порушення справи. Якщо в момент порушення справи один із подружжя є громадянином однієї Договірної Сторони, а другий – громадянином іншої Договірної Сторони, компетентним є орган тієї Договірної Сторони, на території якої подружжя має місце проживання. Якщо один із подружжя проживає на території однієї Договірної Сторони, а другий – на території іншої Договірної Сторони, компетентними є органи обох Договірних Сторін.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття та види міжнародної підсудності.
2. Способи визначення міжнародної підсудності за законодавством різних держав.
3. Національно-правове регулювання міжнародної підсудності.
4. Міжнародно-правове регулювання міжнародної підсудності.
5. Міжнародна загальна підсудність.
6. Міжнародна спеціальна підсудність.
7. Міжнародна виключна підсудність.

8. Міжнародна договірна підсудність.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття та види міжнародної підсудності.
2. Способи визначення міжнародної підсудності за законодавством різних держав.
3. Національно-правове регулювання міжнародної підсудності.
4. Міжнародно-правове регулювання міжнародної підсудності.
5. Міжнародна загальна підсудність.
6. Міжнародна спеціальна підсудність.
7. Міжнародна виключна підсудність.
8. Міжнародна договірна підсудність.

Теми рефератів:

Міжнародна спеціальна підсудність цивільних справ у багатосторонніх міжнародних договорах.

Міжнародна спеціальна підсудність за законодавством України.

Виключна юрисдикція судів.

Питання міжнародної підсудності у міжнародних договорах за участю України.

Доктрина «forum shopping».

Доктрина «forum convenience».

Тема 9. Угода про міжнародну підсудність

Лекційні питання:

1. Основні проблеми правового регулювання та дії угоди про міжнародну підсудність.
2. Поняття та кваліфікація угоди про міжнародну підсудність.
3. Проблема вибору місця суду та угода про підсудність як спосіб її

вирішення.

4. Право, що застосовується до угод про міжнародну підсудність.

5. Міжнародні договори за участю України.

6. Регламент Ради ЄС № 44/201 про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ, Брюссельська Конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ 1968 року. Луганська Конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ 1988 року, Гаазька Конвенція про угоди про вибір суду 2005 року.

7. Співвідношення норм матеріального та процесуального права у вирішення питання про право, що буде застосовуватись до Угоди про міжнародну підсудність.

8. Умови дійсності угоди про міжнародну підсудність.

9. Дія угоди про міжнародну підсудність.

10. Виконання угоди про міжнародну підсудність.

11. Наслідки визнання угоди про міжнародну підсудність недійсною.

12. Відповідальність за порушення угоди про міжнародну підсудність.

Питання до практичного заняття:

1. Основні проблеми правового регулювання та дії угоди про міжнародну підсудність.

2. Поняття та кваліфікація угоди про міжнародну підсудність.

3. Проблема вибору місця суду та угода про підсудність як спосіб її вирішення.

4. Право, що застосовується до угод про міжнародну підсудність.

5. Міжнародні договори за участю України.

6. Регламент Ради ЄС № 44/201 про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ, Брюссельська Конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ 1968 року. Луганська Конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання

судових рішень з цивільних та комерційних справ 1988 року, Гаазька Конвенція про угоди про вибір суду 2005 року.

7. Співвідношення норм матеріального та процесуального права у вирішенні питання про право, що буде застосовуватись до Угоди про міжнародну підсудність.

8. Умови дійсності угоди про міжнародну підсудність.

9. Дія угоди про міжнародну підсудність.

10. Виконання угоди про міжнародну підсудність.

11. Наслідки визнання угоди про міжнародну підсудність недійсною.

12. Відповідальність за порушення угоди про міжнародну підсудність.

Питання для самостійної роботи:

1. Основні проблеми правового регулювання та дії угоди про міжнародну підсудність.

2. Поняття та кваліфікація угоди про міжнародну підсудність.

3. Проблема вибору місця суду та угода про підсудність як спосіб її вирішення.

4. Право, що застосовується до угод про міжнародну підсудність.

5. Міжнародні договори за участю України.

6. Регламент Ради ЄС № 44/201 про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ, Брюссельська Конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ 1968 року. Луганська Конвенція про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ 1988 року, Гаазька Конвенція про угоди про вибір суду 2005 року.

7. Співвідношення норм матеріального та процесуального права у вирішенні питання про право, що буде застосовуватись до Угоди про міжнародну підсудність.

8. Умови дійсності угоди про міжнародну підсудність.

9. Дія угоди про міжнародну підсудність.

10. Виконання угоди про міжнародну підсудність.
11. Наслідки визнання угоди про міжнародну підсудність недійсною.
12. Відповідальність за порушення угоди про міжнародну підсудність.

Теми рефератів:

Особливості форми угоди про міжнародну підсудність.

Підсудність, яка базується на беззастережному вступі відповідача по процесу.

Проблеми виконання угоди про міжнародну підсудність.

Особливості визнання недійсними угод про міжнародну підсудність.

Тема 10. Докази та доказування у міжнародному цивільному процесі

Лекційні питання:

1. Предмет доказування та заборони по предмету доказування у міжнародному цивільному процесі.
2. Засоби доказування.
3. Принципи доказування.
4. Обов'язок доказування.
5. Оцінка доказів.
6. Збір доказів у міжнародному цивільному процесі.
7. Загальні проблемні питання отримання доказів за кордоном.
8. Процедура отримання доказів за кордоном відповідно до Гаазької конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах (КоОД).
9. Сфера застосування КоОД. Особливості застосування положень Конвенції в Україні. Проблема виключності КоОД та застосування механізмів отримання доказів за кордоном.
- 10.

Питання до практичного заняття:

1. Предмет доказування та заборони по предмету доказування у міжнародному цивільному процесі.
2. Засоби доказування.
3. Принципи доказування.
4. Обов'язок доказування.
5. Оцінка доказів.
6. Збір доказів у міжнародному цивільному процесі.
7. Загальні проблемні питання отримання доказів за кордоном.
8. Процедура отримання доказів за кордоном відповідно до Гаазької конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах (КоОД).
9. Сфера застосування КоОД. Особливості застосування положень Конвенції в Україні. Проблема виключності КоОД та застосування механізмів отримання доказів за кордоном.

Питання для самостійної роботи:

1. Предмет доказування та заборони по предмету доказування у міжнародному цивільному процесі.
2. Засоби доказування.
3. Принципи доказування.
4. Обов'язок доказування.
5. Оцінка доказів.
6. Збір доказів у міжнародному цивільному процесі.
7. Загальні проблемні питання отримання доказів за кордоном.
8. Процедура отримання доказів за кордоном відповідно до Гаазької конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах (КоОД).
9. Сфера застосування КоОД. Особливості застосування положень Конвенції в Україні. Проблема виключності КоОД та застосування механізмів

отримання доказів за кордоном.

Теми рефератів:

Проблемні аспекти збору доказів у міжнародному цивільному процесі.

Доктринальні визначення принципів доказування.

Засоби доказування у міжнародному цивільному процесі.

Отримання доказів консульськими та дипломатичними агентами.

Проблеми застосування КоОД в Україні.

Тема 11. Застосування національного та іноземного законодавства при розгляді цивільних справ у суді

Лекційні питання:

1. Джерела правового регулювання інституту встановлення змісту іноземного права.
2. Кваліфікація іноземного права.
3. Законодавство, на підставі якого суд України вирішує цивільні справи.
4. Особливості застосування іноземного законодавства в судах України.
5. Суб'єкти та способи встановлення змісту іноземного права.
6. Процесуальні наслідки порушення норм іноземного законодавства.
7. Наслідки невстановлення змісту іноземного права.
8. Міжнародне співробітництво в питаннях встановлення змісту іноземного права.

Питання до практичного заняття:

1. Джерела правового регулювання інституту встановлення змісту іноземного права.
2. Кваліфікація іноземного права.
3. Законодавство, на підставі якого суд України вирішує цивільні справи.
4. Особливості застосування іноземного законодавства в судах України.
5. Суб'єкти та способи встановлення змісту іноземного права.

6. Процесуальні наслідки порушення норм іноземного законодавства.
7. Наслідки невстановлення змісту іноземного права.
8. Міжнародне співробітництво в питаннях встановлення змісту іноземного права.

Питання для самостійної роботи:

1. Джерела правового регулювання інституту встановлення змісту іноземного права.
2. Кваліфікація іноземного права.
3. Законодавство, на підставі якого суд України вирішує цивільні справи.
4. Особливості застосування іноземного законодавства в судах України.
5. Суб'єкти та способи встановлення змісту іноземного права.
6. Процесуальні наслідки порушення норм іноземного законодавства.
7. Наслідки невстановлення змісту іноземного права.
8. Міжнародне співробітництво в питаннях встановлення змісту іноземного права.

Теми рефератів:

Наслідки неправильного застосування судом України норм іноземного законодавства.

Застосування іноземного законодавства в практиці українських судів.

Принцип автономії волі сторін.

Ухилення від застосування іноземного права чи відмова від його застосування.

Залучення експертів для встановлення змісту іноземного права.

Можливість перегляду та скасування рішень ухвалених на підставі іноземних правових норм.

Тема 12. Судова взаємодопомога

Лекційні питання:

1. Поняття міжнародної судової взаємодопомоги.
2. Порядок вирішення питань, пов'язаних з наданням судової допомоги в міжнародному цивільному процесі: проблеми, які вирішуються в порядку судової взаємодопомоги.
3. Характер відносин взаємодопомоги. Процедура надання взаємодопомоги.
4. Проблеми надіслання та виконання судових доручень в міжнародному цивільному процесі.
5. Міжнародні конвенції про правову допомогу.
6. Регулювання надання правової допомоги за законодавством України.
7. Досвід вирішення питань судової допомоги в іноземних державах.

Витребування і одержання доказів від іноземних установ, а також виконання окремих процесуальних дій на території іншої держави можливі в порядку надання правової допомоги. Оскільки суд може діяти в межах території своєї держави, виконання процесуальних дій у такому разі можливо лише шляхом його звернення за сприянням до судів інших держав.

У широкому розумінні слова міжнародна правова допомога у цивільних справах – це сприяння, яке надається компетентними судами та іншими установами однієї держави судам та іншим установам іншої держави у зв'язку з розглядом цивільних справ. Виходячи із змісту міжнародних договорів про правову допомогу, можна виділити такі види міжнародної правової допомоги у цивільних справах: складання і пересилання документів; вручення документів; проведення дій щодо забезпечення доказів – огляд, призначення експертизи, допит сторін, третіх осіб, свідків, експертів, видання речових доказів; розшук осіб; визнання і виконання іноземних судових рішень.

Відповідно до ст. 80 Закону України «Про міжнародне приватне право» у разі, якщо при розгляді справи з іноземним елементом у суду виникне необхідність у врученні документів або одержанні доказів, проведенні окремих

процесуальних дій за кордоном, суд може направити відповідне доручення компетентному органу іноземної держави в порядку, встановленому ЦПК України або міжнародним договором України.

У міжнародному цивільному процесі під іноземним судовим дорученням розуміють звернення компетентного суду однієї держави до суду іншої держави з проханням про надання міжнародної правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, одержання доказів та виконання інших процесуальних дій на території іншої держави. Таке звернення може здійснюватися у формі доручення, прохання, запиту – залежно від вимог міжнародного договору України.

Відповідно до ст. 415 ЦПК суди України можуть звертатися до іноземних судів з дорученням про виконання окремих процесуальних дій (вручення повісток та інших документів, допит сторін і свідків, проведення експертизи і огляду на місці тощо). Порядок зносин судів України з іноземними судами визначається законодавством України, двосторонніми міжнародними договорами України про взаємну правову допомогу, Конвенцією про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах від 15 листопада 1965 р. (Гаазька конвенція від 15 листопада 1965 р.), Конвенцією про одержання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах від 18 березня 1970 р. (Гаазька конвенція від 18 березня 1970 р.) та Інструкцією про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, одержання доказів та визнання і виконання судових рішень, затвердженою Наказом Міністерства юстиції та Державною судовою адміністрацією України від 27 червня 2008 р.

Щодо змісту та обсягу іноземних судових доручень, то практично в кожному міжнародному договорі України про правову допомогу визначено перелік процесуальних дій, які можуть провадитися для виконання доручень іноземних судів. Наприклад, відповідно до Угоди між Україною та Турецькою Республікою правова допомога включає виконання судових процесуальних дій,

передбачених законодавством Договірних Сторін, зокрема, опитування сторін, свідків, експертів, здійснення експертизи, судового огляду, вручення та передання документів, та інших правових дій, якщо це не суперечить законодавству запитуваної Договірної Сторони (ст. 5).

Перелік процесуальних дій, про що зазначено у ст. 415 ЦПК та міжнародних договорах, не є вичерпним. Тому теоретично можливе виконання й інших процесуальних дій, передбачених законодавством України.

Іноземне доручення виконується судом України без необґрунтованих зволікань протягом місяця з дати його одержання. В обґрунтованих випадках суд України виконує доручення протягом тривалішого розумного строку.

У разі, якщо в іноземному дорученні міститься прохання щодо його виконання у певний строк, суд України його додержується.

Практичне значення має питання щодо змісту та форми доручення про надання правової допомоги. Аналіз міжнародних договорів дає змогу зробити висновок про те, що в дорученні (клопотанні) про надання правової допомоги з цивільних справ повинні міститися такі реквізити: 1) найменування запитуючої установи; 2) найменування запитуваної установи; 3) назва справи, по якій запитується правова допомога; 4) імена і прізвища сторін, місце їх постійного або тимчасового проживання, громадянство, заняття, а щодо юридичних осіб – їх назва і місце знаходження; 5) імена і прізвища, адреси представників сторін; 6) зміст клопотання і необхідна для його виконання інформація, зокрема імена, прізвища і адреси свідків, якщо вони відомі, докази, які можуть бути одержані або інша процесуальна дія, яку потрібно провести, запитання, які потрібно поставити особам в ході опитування, документи або інше нерухоме чи особисте майно, що підлягають огляду, тощо.

Клопотання про надання правової допомоги повинно бути засвідчене підписом компетентної посадової особи і скріплене гербовою печаткою запитуючої Договірної Сторони. Договірні Сторони можуть застосовувати двомовні бланки для клопотань про надання правової допомоги.

Внутрішнє процесуальне законодавство, а також міжнародні договори про

правову допомогу передбачають підстави для відмови у наданні правової допомоги. Згідно із ч. 1 ст. 415 ЦПК суди України не виконують передані їм у встановленому порядку доручення іноземних судів у таких випадках: 1) коли виконання доручення суперечить суверенітету України або загрожує національній безпеці України; 2) якщо виконання доручення не належить до юрисдикції суду. Власне, такі самі підстави для відмови у наданні правової допомоги містяться в договорах про правову допомогу.

Крім того, Мін'юст України повертає іноземне доручення органу, від якого воно надійшло, якщо його виконання не охоплюється обсягом правової допомоги згідно з міжнародним договором України, на підставі якого його складено.

При виконанні доручень іноземних судів про вчинення окремих процесуальних дій запитувана установа застосовує законодавство своєї держави. Проте на прохання установи, від якої виходить доручення, вона може застосовувати процесуальні норми Договірної Сторони, від якої виходить доручення, якщо вони не суперечать законодавству її держави. Якщо запитувана установа не компетентна виконати клопотання, вона пересилає його компетентній установі, повідомивши про це запитуючу установу.

Відповідно до внутрішнього законодавства України та правил міжнародних договорів при зверненні українських судів до іноземних та під час виконання судами України доручень іноземних судів застосовуються два способи направлення доручень:

1) дипломатичний порядок зносин установ юстиції України з установами юстиції держав, з якими не укладено договори про правову допомогу, або з державами, з якими міжнародні угоди прямо передбачають дипломатичний порядок зносин;

2) зносини установ юстиції через свої центральні органи. Такий порядок визначено в більшості міжнародних договорів про правову допомогу, а також Гаазькими конвенціями від 15 листопада 1965 р. та від 18 березня 1970 р.

Згідно з дипломатичним порядком зносин суд запитуючої держави надсилає

доручення своєму Міністерству закордонних справ, яке через своє посольство або консульство звертається до Міністерства закордонних справ запитуваної держави, а вже Міністерство закордонних справ цієї держави надсилає доручення у відповідний суд із проханням про його виконання.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття міжнародної судової взаємодопомоги.
2. Порядок вирішення питань, пов'язаних з наданням судової допомоги в міжнародному цивільному процесі: проблеми, які вирішуються в порядку судової взаємодопомоги.
3. Характер відносин взаємодопомоги. Процедура надання взаємодопомоги.
4. Проблеми надіслання та виконання судових доручень в міжнародному цивільному процесі.
5. Міжнародні конвенції про правову допомогу.
6. Регулювання надання правової допомоги за законодавством України.
7. Досвід вирішення питань судової допомоги в іноземних державах.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття міжнародної судової взаємодопомоги.
2. Порядок вирішення питань, пов'язаних з наданням судової допомоги в міжнародному цивільному процесі: проблеми, які вирішуються в порядку судової взаємодопомоги.
3. Характер відносин взаємодопомоги. Процедура надання взаємодопомоги.
4. Проблеми надіслання та виконання судових доручень в міжнародному цивільному процесі.
5. Міжнародні конвенції про правову допомогу.
6. Регулювання надання правової допомоги за законодавством України.
7. Досвід вирішення питань судової допомоги в іноземних державах.

Теми рефератів:

Правове регулювання надіслання та виконання судових доручень за законодавством України.

Правове регулювання надіслання та виконання судових доручень за законодавством Європейського Союзу.

Проблемні аспекти судових доручень в міжнародному цивільному процесі.

Джерела регулювання процесу виконання судових доручень іноземних судових органів в Україні.

Проблеми організації правової допомоги в Україні.

Тема 13. Легалізація закордонних документів та апостиль

Лекційні питання:

1. Загальна характеристика легалізації документів як інституту міжнародного цивільного процесу.
2. Правові засади легалізації документів: поняття, види.
3. Поняття апостиляції.
4. Багатосторонні та двосторонні угоди, що передбачають взаємну відмову від легалізації документів.
5. Особливості визнання та посвідчення документів іноземних держав.

Питання до практичного заняття:

1. Загальна характеристика легалізації документів як інституту міжнародного цивільного процесу.
2. Правові засади легалізації документів: поняття, види.
3. Поняття апостиляції.
4. Багатосторонні та двосторонні угоди, що передбачають взаємну відмову від легалізації документів.
5. Особливості визнання та посвідчення документів іноземних держав.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика легалізації документів як інституту міжнародного цивільного процесу.
2. Правові засади легалізації документів: поняття, види.
3. Поняття апостиляції.
4. Багатосторонні та двосторонні угоди, що передбачають взаємну відмову від легалізації документів.
5. Особливості визнання та посвідчення документів іноземних держав.

Теми рефератів:

Проблеми застосування Гаагської Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 р.

Особливості визнання та посвідчення документів Міністерством юстиції України.

Особливості легалізації документів, що діють в сфері сімейних відносин.

Тема 14. Взаємодія національних та міжнародних процесів в сфері захисту цивільних справ

Лекційні питання:

1. Взаємозалежні національні та цивільні процедури.
2. Взаємодії попередніх та основних цивільно-правових процедур в національних судах різних держав.
3. Міжнародні конвенції про взаємодію попередніх та основних процедур та процесуальне законодавство України.
4. Питання взаємозв'язку розгляду справ з цивільно-правових проблем в міжнародних та національних судах.
5. Роль Європейського Суду з прав людини у захисті майнових прав громадян.

6. Рішення Європейського Суду у процесуальних питаннях.

Питання до практичного заняття:

1. Взаємозалежні національні та цивільні процедури.

2. Взаємодії попередніх та основних цивільно-правових процедур в національних судах різних держав.

3. Міжнародні конвенції про взаємодію попередніх та основних процедур та процесуальне законодавство України.

4. Питання взаємозв'язку розгляду справ з цивільно-правових проблем в міжнародних та національних судах.

5. Роль Європейського Суду з прав людини у захисті майнових прав громадян.

6. Рішення Європейського Суду у процесуальних питаннях.

Питання для самостійної роботи:

1. Взаємозалежні національні та цивільні процедури.

2. Взаємодії попередніх та основних цивільно-правових процедур в національних судах різних держав.

3. Міжнародні конвенції про взаємодію попередніх та основних процедур та процесуальне законодавство України.

4. Питання взаємозв'язку розгляду справ з цивільно-правових проблем в міжнародних та національних судах.

5. Роль Європейського Суду з прав людини у захисті майнових прав громадян.

6. Рішення Європейського Суду у процесуальних питаннях.

Теми рефератів:

Визнання та виконання іноземних судових рішень в ЄС та проблеми співробітництва України з країнами ЄС в цій сфері.

Тема 15. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

Лекційні питання:

1. Поняття визнання та виконання іноземних судових рішень.
2. Коло іноземних судових рішень, які підлягають визнанню і виконанню в Україні.
3. Визнання та звернення до виконання рішень іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню.
4. Визнання рішень іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Питання до практичного заняття:

1. Поняття визнання та виконання іноземних судових рішень.
2. Коло іноземних судових рішень, які підлягають визнанню і виконанню в Україні.
3. Визнання та звернення до виконання рішень іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню.
4. Визнання рішень іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття визнання та виконання іноземних судових рішень.
2. Коло іноземних судових рішень, які підлягають визнанню і виконанню в Україні.
3. Визнання та звернення до виконання рішень іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню.
4. Визнання рішень іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Теми рефератів:

Визнання документів іноземних держав про освіту.

Уніфікація міжнародного документообігу.

Передумови визнання судових рішень.

Екзекватура виконавчих документів іноземних судів.

Порядок визнання рішень іноземних судів.

Визнання та виконання іноземних судових рішень в країнах англо-саксонської правової системи.

Визнання та виконання іноземних судових рішень в країнах континентальної системи права.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Міжнародне цивільне процесуальне право – це:

- А) сукупність норм, які регулюють особливості розгляду справ з іноземним елементом, у сфері визнання та виконання судових рішень;
- В) самостійна галузь права, що регулює специфічні суспільні відносини, які виникають у сфері визнання та виконання судових рішень;
- С) самостійна галузь права, яка характеризується як загальними для міжнародного права рисами, так і специфічними особливостями, що виникають з огляду особливого предмета галузі;
- Д) інститут міжнародного права, що регулює особливості розгляду справ з іноземним елементом.

2. Джерела міжнародного цивільного процесу :

- А) міжнародні та торгові звичаї;
- В) міжнародні договори;
- С) міжнародні договори, ратифіковані Верховною радою України;
- Д) національне законодавство;
- Е) судова практика та арбітражна практика.

3. Особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, згідно законодавства України, мають:

- А) права та свободи, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України;
- В) права та свободи, а також несуть такі самі обов'язки як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України;
- С) відповідно до міжнародних договорів України, ратифікованих Верховною радою України, мають відносно менші права та обов'язки порівняно з громадянами України.

4. Автономія волі – це:

- A) право сторін цивільно-правового договору самостійно визначати його зміст;
- B) незалежність волі сторін від третіх осіб;
- C) право сторін вибирати право, застосовне до відношень.

5. Для угоди про вибір права достатньо:

- A) усної форми;
- B) простої письмової форми;
- C) нотаріальної форми.

6. Згідно із Законом України «Про міжнародне приватне право» наслідком обходу закону є:

- A) відмова у задоволенні позову;
- B) застосування права держави, яке підлягає застосуванню відповідно до норм Закону України «Про міжнародне приватне право»;
- C) вирішення спору екз аедіо еі Їопо;
- D) застосування права України

7. Вирішення приватних спорів у міжнародному цивільному процесі відбувається у:

- A) судах загальної юрисдикції
- B) спеціалізованих судах
- C) третейських судах;
- D) за допомогою альтернативних способах вирішення спорів;
- E) судах загальної, спеціальної юрисдикції, третейських судах та за допомогою альтернативних способах вирішення спорів.

8. Процесуальна правоздатність та дієздатність іноземців, відповідно до

законодавства України визначається за:

- A) lex fori;
- B) lex personalis;
- C) lex societatis;
- D) lex voluntatis.

9. Міжнародна підсудність – це

- A) компетентність судового апарату певної держави по вирішенню цивільних та ін. справ, котрі пов'язані з іноземним правопорядком;
- B) юрисдикція судів певної держави із вирішення спору з «іноземним елементом»;
- C) компетенція національних судових установ держави з розгляду і вирішення по суті цивільних справ із іноземним елементом, яка встановлюється внутрішнім законодавством держави та укладеними нею міжнародними договорами.

10. Особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, згідно законодавства України, мають:

- A) права та свободи, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України;
- B) права та свободи, а також несуть такі самі обов'язки як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України;
- C) відповідно до міжнародних договорів України, ратифікованих Верховною радою України, мають відносно менші права та обов'язки порівняно з громадянами України.

11. Гаазька конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 р., основною метою має:

- A) ускладнити процедуру засвідчення офіційних документів, які будуть

пред'явлені закордоном;

В) спростити процедуру консульської легалізації офіційних документів шляхом введення процедури проставляння апостилю;

С) замінити процедуру засвідчення офіційних документів шляхом проставляння апостилю на процедуру консульської легалізації;

Д) скасувати будь-які вимоги, які пред'являються до засвідчення офіційних документів для пред'явлення їх закордоном;

12. Апостиль - це:

А) спеціальний штамп, який проставляється на офіційних документах, що надходять від держав-учасниць Гаазької конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів і засвідчує справжність підпису особи під документом та автентичність відбитку печатки або штампа, яким скріплено відповідний документ;

В) особливий вид документу;

С) процедура підтвердження консульськими установами дійсності оригіналів офіційних документів або засвідчення справжності підпису посадових осіб, уповноважених засвідчувати підписи на документах, а також дійсності відбитків штампів, печаток, якими скріплено документ, з метою використання їх за кордоном/

13. Встановіть відповідність між договором та правом, з яким договір найбільш тісно пов'язаний:

1. щодо договору про нерухоме майно

2. щодо договорів про обслуговування рахунку у цінних паперах

3. щодо договору, укладеного на аукціоні, за конкурсом або на організованому ринку

4. щодо договорів про спільну діяльність або виконання робіт

А) право держави, у якій проводяться аукціон, конкурс або зареєстрований оператор організованого ринку капіталу

В) право держави, у якій це майно знаходиться, а якщо таке майно підлягає реєстрації, - право держави, де здійснена реєстрація

С) право держави місцезнаходження відповідного професійного учасника ринків капіталу - депозитарної установи або особи, яка провадить аналогічну діяльність

Д) право держави, у якій провадиться така діяльність або створюються передбачені договором результати

14. Встановіть послідовність за датою прийняття наведених документів:

А) Закон України «Про міжнародне приватне право»

В) Угода між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво в цивільних справах

С) Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах

Д) Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності

15. Розташуйте в хронологічній послідовності за датою прийняття:

А) Кишинівська конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах

В) Гаазька конвенція про право, що застосовується до переходу права власності в міжнародній купівлі-продажі товарів

С) Хартія економічних прав та обов'язків держав

Д) Гаазька конвенція про право, що застосовується до трастів, та їх визнання

16. Громадянин України, який керував автомобілем на території Греції, заподіяв матеріальну шкоду водію автомобіля – громадянину Греції, який з цього приводу звернувся до суду своєї держави. Однак громадянин України наполягав на розгляді цієї справи на території України, мотивуючи порушенням його права на справедливий суд у разі розгляду справи у Греції.

До компетенції якого органу відноситься розгляд справ про оскарження рішень міжнародного комерційного арбітражу в Україні:

- A) Апеляційний суд загальної юрисдикції за місцем знаходження арбітражу
- B) Вищий міжнародний комерційний арбітраж
- C) Арбітражний суд
- D) Самі арбітри, які винесли рішення

17. Конвенція про угоди про вибір суду 2005 р. не застосовується до таких питань:

- A) стан та право- і дієздатність фізичних осіб
- B) територіальної цілісності держави
- C) аліментні зобов'язання
- D) інші питання сімейного права, включаючи режим власності подружжя та інші права або обов'язки, що впливають зі шлюбних чи подібних відносин
- E) миротворчих операцій
- F) вчинення бойових дій;
- G) анексії.

18. Встановіть послідовність за датою прийняття:

- A) Гаазька конвенція з питань цивільного процесу
- B) Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах
- C) Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів
- D) Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах

19. Встановіть відповідність:

- 1) міжнародна підсудність

2) міжнародний цивільний процес

3) абсолютний імунітет держави

4) функціональний імунітет держави

А) діяльність національних судів щодо розгляду цивільних справ з іноземним елементом і вирішення окремих процесуальних питань

В) втрати судового імунітету державою у випадках, коли вона є стороною правовідносин як приватна особа

С) пред'явлення позову до іноземної держави, забезпечення позову і звернення стягнення на майно іноземної держави може бути допущено виключно за згодою цієї держави

Д) розмежування компетенції між судовими органами цієї чи іншої держави щодо розгляду і вирішення певних категорій справ з іноземним елементом

ЗАВДАННЯ, ЗАДАЧІ АБО КЕЙСИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ І ВМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Громадянин Республіки Польща, який постійно проживає на території України, визнаний судом України за місцем його постійного проживання обмежено дієздатним.

Законодавство якої держави повинно бути застосовано у даному разі? Який суд є компетентним у даному випадку? Як вирішується таке питання при визнанні іноземця безвісно відсутнім?

2. Рішенням англійського суду було затримано судно, яке є власністю Італії, для звернення стягнення і примусового вилучення майна.

Чи є рішення суду правомірним? Який вид імунітету слід застосовувати у цій справі?

3. Громадянин Латвійської Республіки А. звернувся до суду з позовом до громадянина України Б., який проживає в м. Рим (Італія), про стягнення 100 000 євро боргу, що виник на підставі укладеної в м. Рим (Італія) між сторонами партнерської угоди про спільну діяльність, що мала виконуватися у м. Рим (Італія). Зокрема, за цією партнерською угодою до 1 січня 2015 р. Б. повинен був повернути А. борг у сумі 100 000 євро – кошти, надані позивачем відповідачу для ведення спільного отельного бізнесу. Оскільки своїх обов'язань щодо поверненню грошових коштів відповідач не виконав, а у нього на території України (м. Київ) є нерухоме майно, позивач просив суд позов задовольнити. Ухвалою місцевого суду провадження у справі відкрите. Не погодившись із вказаною ухвалою, відповідач звернувся до суду апеляційної інстанції зі скаргою, в якій вимагав скасувати ухвалу суду першої інстанції та закрити провадження у справі, оскільки воно було відкрито з порушенням правил підсудності.

Чи підлягає апеляційна скарга відповідача задоволенню?

4. У грудні 2017 р. А. звернувся до суду з позовом до компанії Olli LTD в особі представництва компанії Olli LTD в Україні про визнання неправомірним звільнення та поновлення на роботі. Свої вимоги позивач обґрунтовував тим, що 12 травня 2014 р. між ним та англійською компанією був укладений трудовий контракт, згідно з умовами якого він працював на посаді технічного директора компанії в Україні. Зазначив, що 17 вересня 2017 р. його було повідомлено про дострокове розірвання трудового контракту. Вважаючи звільнення з роботи незаконним та проведеним із порушенням вимог КЗпП України, А. просив суд визнати неправомірним його звільнення та поновити на вказаній посаді. Розглянувши доводи позивача, суд першої інстанції відмовив йому у відкритті провадження у справі, оскільки зазначені вимоги не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства. На обґрунтування свого висновку суд посилався на те, що між сторонами досягнуто згоду щодо застосування права Англії при вирішенні спорів, пов'язаних з укладеним контрактом, у тому числі щодо його дострокового розірвання. З огляду на це між сторонами існують правові відносини, що регулюються іншими нормами права, тому даний спір не може бути вирішений із застосуванням норм матеріального права України. Посилання позивача на норми трудового законодавства України суд визнав безпідставними, зазначивши, що вони підлягають застосуванню виключно у разі невстановлення змісту норм права іноземної держави, як це передбачено приписами ст. 7 Закону України «Про міжнародне приватне право». Крім того, у своїй ухвалі суд зазначив, що позивач не обмежений у здійсненні захисту свого права належним чином іншими передбаченими законом способами, зокрема, шляхом звернення до відповідного суду згідно із законодавством країни, право якої може бути застосоване у даних конкретних правовідносинах. Дайте правову оцінку діям суду. Визначте, якому суду підсудна ця справа.

5. У травні 2016 р. В. звернулася до Верховного Суду України із клопотанням про визначення підсудності за її заявою про встановлення факту, що має юридичне значення. В обґрунтування свого клопотання посилалася на те,

що вона народилася в Україні, її батько був громадянином України (відомості про нього внесені в її запис про народження зі слів матері), а мати – громадянка Республіки Молдова. При цьому зареєстрованого місця проживання в Україні у В. немає. Посилаючись на те, що для отримання громадянства України їй необхідно встановити факт родинних відносин, В. просила суд визначити підсудність за її заявою про встановлення факту, що має юридичне значення. Чи підлягає зазначене клопотання задоволенню?

6. У липні 2016 р. С. звернулася до суду з позовом про стягнення аліментів з К. Посилалася на те, що у 2008 р. у Франції між нею та відповідачем, який є громадянином Франції, був укладений шлюб. Від шлюбу у них є син, який має подвійне громадянство і проживає з позивачкою в Україні. Останній рік вони з відповідачем проживають окремо, при цьому останній відмовляється надавати матеріальну допомогу на утримання сина, який повністю перебуває на утриманні позивачки та проживає разом із нею у належній їй квартирі. Відповідач працює пілотом в іноземній авіакомпанії, отримує заробітну плату, стягнення за виконавчими документами з нього не проводяться, аліменти не сплачує. У зв'язку із цим позивачка просила стягнути з відповідача на її користь аліменти у частці його заробітку (доходу) на утримання сина до досягнення ним повноліття. На позовну заяву відповідач надав заперечення, в яких зазначив, що з березня 2016 р. у провадженні Суду великої інстанції м. Мо (Франція) знаходиться справа за його позовом про розірвання шлюбу з позивачкою, визначення участі у спілкуванні з дитиною та розміру сплати аліментів.

Яке рішення повинен прийняти суд?

7. Каплієнко Н.А. звернулася до суду із позовною заявою до Медведєва А.В. про стягнення аліментів на утримання неповнолітнього сина. При підготовці справи до судового розгляду було встановлено, що відповідач проживає в м. Вітебськ (Республіка Білорусь).

Як має діяти суд у наведеній ситуації? Складіть відповідну ухвалу суду.

8. Рабинович І.М. звернувся до суду з позовом до Рабинович С.Д. про визнання в порядку спадкування права власності на житловий будинок. При вирішенні питання про відкриття провадження судом встановлено, що відповідачка є громадянкою Ізраїлю та проживає у м. Хайфа. Водночас до позовної заяви позивач не додав посвідченого перекладу позовної заяви з додатками державною мовою запитуваної сторони відповідача (івритом чи арабською). Посилаючись на ст. 121 ЦПК України, суд постановив ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

Чи правомірні дії судді? Дайте висновок стосовно ситуації, що виникла.

9. Складіть судове доручення з проханням про повідомлення іноземного громадянина про час і місце судового засідання.

10. Складіть клопотання про визнання і приведення у виконання рішення іноземного суду.

11. Складіть ухвалу суду у справі про визнання і приведення у виконання рішення іноземного суду.

12. Проведення навчального судового процесу.

У кожній групі обираються арбітри та представники сторін. Сторони повинні передавати позовну заяву і відгук на позов (зустрічний позов).

Фабула справи, що розглядається:

20 грудня 2015 р. був укладений контракт між німецькою фірмою «Handelshaus» (ФРН) і українською фірмою «Інтерпайп» (Україна), згідно з яким фірма «Handelshaus» зобов'язалася продати партію мікрохвильових печей і холодильників фірмі «Інтерпайп» на суму 800 000 доларів США. Дата доставки в порт України – на 1 березня 2016 р. Базис поставки – DEQ, порт Одеса. Оплата товару проводиться через 5 днів після його отримання. Права і обов'язки сторін

визначаються відповідно до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р, а з неврегульованих питань – українським правом. Всі спори вирішуються в Арбітражі м. Києва.

10 січня 2016 р. головний бухгалтер фірми «Інтерпайп» направив факсом лист, в якому містилася пропозиція уточнити формулювання арбітражного застереження і вважати, що суперечки будуть вирішуватися в Міжнародному комерційному арбітражному суді при ТПП України (МКАС). Менеджер фірми «Handelshaus» 12 січня за телефоном повідомив про згоду з запропонованим уточненням.

12 лютого 2016 р. товар був завантажений на борт судна, але 14 лютого загинув капітан цього судна, в результаті чого затримався вихід судна в море. Судно вийшло в море тільки 20 лютого 2016 року та прибуло в порт призначення 7 березня 2016 р.

5 березня 2016 року в Україні були внесені зміни до митного законодавства, і митні збори були підвищені з 7 до 20%.

Фірма «Інтерпайп» оплатила мита в розмірі 160 000 доларів США і отримала товар, проте 13 березня оплатила рахунок фірми «Handelshaus» за вирахуванням 160 000 доларів США.

Фірма «Handelshaus» пред'явила позов в МКАС при ТПП України, вимагаючи оплати 160 000 доларів США.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Поняття міжнародного цивільного процесу
2. Предмет, метод та система МЦП.
3. Мета та значення МЦП, взаємозв'язок МЦП з іншими галузями права України.
4. Історія розвитку науки МЦП в Україні.
5. Перспективи розвитку МЦП в Україні.
6. Проблемні аспекти поняття «іноземний елемент» в МЦП.
7. Проблемні аспекти принципу *lex fori*.
8. Взаємозв'язок МЦП та міжнародного приватного права.
9. Місце МЦП в системі права України.
10. Внутрішнє законодавство держав як джерело МЦП.
11. Міжнародно-правові норми як джерело МЦП: загальні питання дії міжнародних договорів в Україні, міжнародні двосторонні договори за участі України з МЦП.
12. Судовий прецедент та доктрина в МЦП
13. Рекомендаційні норми в МЦП.
14. Принципи транснаціонального цивільного процесу УНІДРУА.
15. Проблеми зближення національного законодавства у сфері МЦП.
16. Уніфікація норм МЦП.
17. Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на українське законодавство та правозастосовну практику.
18. Проблеми застосування норм МЦП в Україні.
19. Поняття принципу МЦП.
20. Класифікація принципів МЦП.
21. Принципи МЦП, що закріплені в Законі України «Про міжнародне приватне право»
22. Принцип незалежності суду в МЦП
23. Проблемні аспекти принципу рівності судових процесів держав

24. Загальний підхід до розуміння іноземного права.
25. Основні способи вирішення питання кваліфікації.
26. Застереження про публічний порядок
27. Зворотне відсилання та відсилання до права іншої держави.
28. Обхід закону.
29. Межі застосування права іноземної держави в МЦП
30. Застосування права невизнаної держави.
31. Види проваджень по вирішенню спорів за участю іноземних осіб: судове провадження, міжнародні судові процедури, альтернативні способи вирішення міжнародних комерційних спорів.
32. Поняття суб'єктів МЦП
33. Процесуально – правовий статус іноземних фізичних осіб в МЦП
34. Правовий статус юридичних осіб в МЦП
35. Цивільно-процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб у цивільному процесі.
36. Особливості процесуального становища іноземних держав в МЦП.
37. Проблемні аспекти судового та дипломатичного імунітету в МЦП.
38. Процесуальний порядок реалізації іноземцями права на звернення до суду.
39. Особливості судового представництва в МЦП
40. Судове представництво консулами.
41. Проблемні аспекти оформлення довіреностей на судове представництво у МЦП.
42. Поняття та види міжнародної підсудності.
43. Джерела правового регулювання міжнародної підсудності.
44. Міжнародна загальна підсудність.
45. Міжнародна спеціальна підсудність.
46. Міжнародна виключна підсудність.
47. Міжнародна договірна підсудність.
48. Поняття та правова природа угод про вибір підсудності.

49. Докази та доказування в МЦП.
50. Збір доказів в МЦП
51. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних та комерційних справах від 18 березня 1970 року.
52. Законодавство, на підставі якого суд України вирішує цивільні справи.
53. Особливості застосування іноземного законодавства в судах України.
54. Суб'єкти та способи встановлення змісту іноземного права.
55. Процесуальні наслідки порушення норм іноземного законодавства.
56. Загальна характеристика Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства 1968 року.
57. Застосування іноземного законодавства в практиці українських судів.
58. Поняття та принципи надання правової допомоги в МЦП.
59. Процедура надання правової допомоги в МЦП.
60. Проблеми надіслання та виконання судових доручень в МЦП.
61. Правове регулювання надіслання та виконання судових доручень за законодавством України.
62. Правове регулювання надіслання та виконання судових доручень за законодавством держав Європейського Союзу.
63. Джерела регулювання процесу виконання судових доручень іноземних судових органів в Україні.
64. Договори України про правову допомогу щодо судових доручень.
65. Загальна характеристика Конвенції про вручення за кордоном судових та поза судових документів у цивільних та комерційних справах від 15 листопада 1965 року.
66. Загальна характеристика Конвенції про відміну вимог легалізації іноземних офіційних документів від 5 жовтня 1961 року
67. Загальна характеристика Конвенції про отримання за кордоном

доказів у цивільних та комерційних справах від 18 березня 1970 року.

68. Взаємодія національних та міжнародних процесів в МЦП.

69. Взаємодія національних та міжнародних процесів в сфері захисту цивільних прав.

70. Запобіжні та забезпечувальні заходи в МЦП.

71. Міжнародні конвенції про взаємодію попередніх та основних процедур.

72. Проблеми процесу по одній справі в різних судах.

73. Статус Європейського Суду з прав людини.

74. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо захисту майнових прав.

75. Рішення Європейського Суду з прав людини у процесуальних питаннях.

76. Поняття визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.

77. Коло рішень, що підлягають примусовому виконанню.

78. Передумови визнання іноземних судових рішень.

79. Процесуальний порядок визнання та виконання рішень іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню.

80. Порядок визнання рішень іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

81. Міжнародні договори України, що регулюють визнання та виконання іноземних судових рішень.

82. Загальні засади визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень.

83. Процесуальний порядок визнання та виконання рішень іноземного арбітражу в Україні.

84. Підстави для відмови у визнанні та виконанні іноземних арбітражних рішень.

85. Публічний порядок як підстава для відмови у виконанні іноземних арбітражних рішень.

- 86. Правові засади легалізації документів в МЦП.
- 87. Поняття легалізації документів.
- 88. Консульська легалізація.
- 89. Апостиляція та юри дико-технічна процедура проставляння апостиллю.
- 90. Двосторонні угоди України, які передбачують взаємну відмову від легалізації документів.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.06.1999р. // Відомості Верховної Ради України УРСР. – 1991. – № 29.– Ст. 327.
5. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 80.
6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 04.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 23. – Ст. 161.
7. Про біженців: Закон України від 21.06.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 47. – Ст. 250.
8. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 25. – Ст. 198.
9. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 41. – Ст. 197.
10. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 437.
11. Конвенція про розв'язання інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965, ратифікована Україною 16.03.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 161.
12. Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 31.10.1992// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] :

http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156_014

13. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 р. // Офіц. вісн. України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_174

14. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07.07.1993// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/440_002

15. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_604

16. Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 09.01.1995// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/268_542

17. Договір між Україною і Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 15.02.1995// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/233_659

18. Договір між Україною і Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428_627

19. Договір між Україною і Республікою Узбекистан про правову допомогу і правові відносини у цивільних і сімейних справах від 19.02.1998// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/860_013

20. Договір між Україною та Республікою Македонія про правову

допомогу в цивільних справах від10.04.2000// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_010

21. Угода між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво у цивільних справах від23.11.2000// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/792_600

22. Договір між Україною і Чеською Республікою про правову допомогу і правові відносини у цивільних справах від28.05.2001// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/203_018

23. Договір між Україною та Угорською Республікою про правову допомогу в цивільних справах від02.08.2001// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348_026

24. Угода між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах від02.07.2002// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/300_013

25. Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від13.10.2003// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/408_012

26. Договір між Україною та Республікою Болгарія про правову допомогу в цивільних справах від21.05.2004// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/100_056

27. Угода про співробітництво між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання пункту 3 статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від10.01.2011// Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_151

28. Угода про співробітництво між Міністерством юстиції України та

Міністерством юстиції Республіки Польща про застосування двомовних бланків клопотань про надання правової допомоги у цивільних справах від 10.01.2011 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_152

29. Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про взаємну правову допомогу у цивільних та комерційних справах від 26.11.2012 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/784_008

30. Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу у цивільних і господарських справах від 10.12.2012 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356_026

31. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27.06.2016 // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16

32. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

33. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

34. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492

35. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.

36. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – Ст. 2038.

37. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: Постанова Кабінету Міністрів України № 419 від 15.06.1994 року зі змінами та доповненнями від 12.02.2013 року.

38. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами

України: Наказ Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 року.

39. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: Наказ Міністерства юстиції України № 3306/5 від 11.11.2011 року.

40. Положення про Спадковий реєстр: Наказ Міністерства юстиції України № 1810/5 від 07.07.2011 року.

41. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 року // Відомості Верховної Ради України – 2004 - № 51 - Ст.553.

42. Гаазька конвенція з питань цивільного процесу 1954 року// Офіційний вісник України, 2005, N 4 (11.02.2005), ст. 264

43. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 року // Офіційний вісник України, 2005, N 44 (16.11.2005), ст. 2821

44. Конвенція що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, 1961 року // Офіційний вісник України, 2003, N 46 (28.11.2003), ст. 2419, Офіційний вісник України, 2004, N 3 (06.02.2004), уточнення.

45. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах, 1965 // Офіційний вісник України, 2004, N 31 (20.08.2004), ст. 2124.

46. Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства , 1968 року// Офіційний вісник України, 2004, N 44 (19.11.2004), ст. 2941.

47. Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, 1992 рік // Офіційний вісник України, 2005, N 12 (08.04.2005), ст. 587

48. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 рік // Офіційний вісник України, 2005, N 44 (16.11.2005), ст. 2824.

49. Закон України “Про виконавче провадження” № 606-XIV від

Список основної літератури:

1. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні: монографія / [С.В. Ківалов, Н.Ю. Голубєва, І.В. Андронов та ін.] ; за заг. ред. Н.Ю. Голубєвої ; НУ ОЮА. Одеса: Юридична література, 2017. – 212 с.
2. Андронов І.В. Процесуальні функції представника в цивільному процесі Новели цивільного процесуального законодавства: представництво: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер.; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 р.). – Одеса: Фенікс, 2019. – С.с. 38-40.
3. Андронов І.В. Судові рішення в цивільному процесі України : монографія / І.В. Андронов. – Одеса : Юридична література, 2018. – 372 с.
4. Андронов І.В. Сутність правосуддя та актів правосуддя в цивільному процесі. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2018. – № 16. – С.с. 108-113.
5. Бігун В. А. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні: [Підрозд. 8.3] // Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2016. С. 823–847.
6. Блінов Є. Останні зміни до законодавства з міжнародного приватного права: практичні аспекти / Є. Блінов, А. Шарикіна //Юридична газета. – 2011. – 1 лют. (№ 5). – С. 9.
7. Бобрик В. І. Міжнародна уніфікація і гармонізація процесуального права як напрям оптимізації цивільного і господарського судочинства в Україні. Часопис Київського університету права. 2014. № 3. С. 133–139.
8. Буяновська О. Б. Практика визнання та виконання рішень МКАС при ТПП України в іноземних державах відповідно до Нью-Йоркської конвенції 1958 р. Право України. 2014. № 12. С. 83–93.
9. Васильченко В. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про міжнародне приватне право». К., 2007.

10. Виговський О. Питання міжнародної уніфікації чекового законодавства // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 1. – С. 96-99.
11. Виговський О.І. Колізійні питання обігу боргових цінних паперів у міжнародному приватному праві // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2011. – № 8-9. – С. 81-86.
12. Визнання та виконання рішень іноземних судів та міжнародних комерційних арбітражів: компендіум; за заг. ред. В.В. Комарова. Харків: Право, 2020. 668 с
13. Волкова Н.В. Предмет доказування у справах щодо захисту сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві. Науково-практичний журнал. Часопис цивілістики. Випуск 34 (Спецвипуск «Цивільний процес»). Видавничий дім «Гельветика». – 2019. – С.с. 36-40.38).
14. Галущенко Г. В. Встановлення змісту іноземного права в суді // Нариси з міжнародного приватного права / за ред.: А. С. Довгерт, О. М. Бірюкова. Київ: Правова єдність, 2014. Вип. 3. С. 90–97.
15. Гончаренко О. М. Міжнародне приватне право: Навчальний посібник. К., 2015.
16. Дахно І.І. Міжнародне приватне право - 4 : навч. посібник / І.І. Дахно, В.М. АлієваБарановська. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 632 с.
17. Діковська І. А. Міжнародне спадкування у ЄС та Україні : напрями адаптації права України до права ЄС : монографія. Київ : Алерта, 2020. 304 с.
18. Довгерт А. С. Доктрина міжнародного приватного права в Україні на зламі століть. Право України. 2020. № 6. С. 13-40.
19. Дякович М. М. Сімейне право України: навчальний посібник. Харків: ЕКУС. 2022. 416 с.
20. Ізарова І. О. Правова допомога в транскордонному цивільному процесі в Європейському Союзі. Вісник Академії адвокатури України. 2015. № 1 (32). С. 53–60.
21. Ізарова І. О. Теоретичні засади цивільного процесу Європейського Союзу : монографія. Київ: Дакор, 2015. 335 с.

22. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. – 2-ге вид. – К.: Україна, 2005. – 480 с.

23. Кисіль В. Право, що застосовується до зовнішньоторговельних договорів: тенденції розвитку законодавчого регулювання // Юридичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 19-28.

24. Кисіль В. Приходько М. Міжнародно-правова уніфікація в регулюванні основних питань міжнародного комерційного арбітражу //Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України. – 1995.- № 2

25. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. проф. А. Довгерта. – К.: Український центр правничих студій,2000.

26. Міжнародне приватне право. Науково практичний коментар Закону/ За ред.. доктора юридичних наук, проф. А.Довгерта. – Х.: ТОВ «Одессей»,2008.- 352с.

27. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за ред. Довгерта А.С., Кисіля В.І. – К.: Алерта, 2013. – 400 с.

28. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / С. В. Вишновецька, Ю. В. Корнеєв. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 164 с.

29. Міжнародне приватне право: навчальний посібник / за ред. Ю.Ф. Іванова. Київ: Алерта, 2018. 390 с.

30. Міжнародне приватне право: підручник / [Є. М. Білоусов, І. М. Жуков, В. В. Комаров, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. Є. М. Білоусова, І. В. Яковюка. Х., 2020. 408 с.

31. Міжнародне приватне право: Підручник для юрид. вищ. навч.закл. / за ред. проф. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. – Х.:Право, 2012. – 320 с.

32. Міжнародний комерційний та цивільний процес: навч. посіб. Для курсантів галузі знань 0304 «Право» спец. 8.03040101 «Правознавство» / Укоопспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад.: Апопій І. В., Ратушна Б. П.]. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2014. – 127 с.

33. Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник/ За ред.. С.Я. Фурси.-К.:Вид-ць Фурса С.Я.,2010.-328с.

34. Нагнибіда В. І. Механізм правозастосування при вирішенні спорів у міжнародному комерційному арбітражі; за ред. проф. О. Д. Крупчана. Київ, 2020. 492 с.

35. Плахотнюк Н.В. Проблема застосування судами іноземного права. Іноземне право: «факт» чи «право»? // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 7. – С. 65-71.

36. Покачалова А. Визначення застосовного права до забезпечувальних правочинів у міжнародному приватному праві // Юридична Україна. – 2011. – № 8. – С. 66-72.

37. Притика Ю. Д. Поняття та правова природа визнання та виконання рішень іноземних судів // Нариси з міжнародного приватного права / за ред.: А. С. Довгерт, О. М. Бірюкова. Київ: Правова єдність, 2014. Вип. 3. С. 311–323.

38. Рибак О. С. Телекомунікаційні технології та інститут судового доручення у міжнародному цивільному процесі. Європейські стандарти захисту прав у цивільному судочинстві: випробування часом: Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю прийняття ЦПК України, 26 верес. 2014 р., Київ: ВД Дакор, 2014. С. 288–291.

39. Спадкове право крізь призму судової практики: монографія; за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 536 с.

40. Спектор О. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України / О.Спектор. – К.: «Фенікс», 2013. – 160 с.

41. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Довідник з міжнародного приватного права та міжнародного цивільного процесу. К.: Алерта, 2019. 234 с. вимушений шлях розвитку права? // Право України. – 1996. – № 6. –С. 33-36.

42. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право. Підручник. Вид. 8-е, переробл. і допов. К., 2021.

43. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право: Підручник. Київ: Алерта, 2017. 504 с.

44. Фединяк Л. Визнання іноземних судових рішень на території України:

окремі питання // Право України.-2000.- №7.- С.82-84.

45. Федияк Л.С. Підсудність цивільних справ з “іноземним елементом”: доктрина, законодавство та правозастосовча практика. – Львів.:Світ,1998.

46. Ханик-Посполітак Р. Європейські принципи створення та діяльності інститутів альтернативних способів вирішення спорів. Юридичний журнал. 2015. № 7/8. С. 73–76.

47. Цивільне процесуальне право України: підручник. / В. М. Коссака, Р. Я. Лемик, Ю. В. Навроцька, С. В. Сенік; за заг. ред. В. М. Коссака. Харків: Право, 2020. 752 с.

48. Цірат Г. А. Міжнародний комерційний арбітраж : навч. посіб. К., 2019. 410с.

49. Черняк Ю. В. Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України: монографія. Київ: Прецедент, 2008.

50. Черняк Ю., Білоус О. Принципи міжнародного цивільного процесу (із коментарем). Юридичний журнал. 2015. № 7/8. С. 12–32.

51. Чучкова Н. О. Міжнародні договори, що регулюють цивільні процесуальні правовідносини за участю іноземних осіб. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 3. С. 109–115.

52. Beckers, A. (2016). Law or Social Ordering: A Choice for Commercial Parties in Dispute Resolution? A Comment on Kornet. In C. Cauffman & J. Smits (Eds.), *The Citizen in European Private Law: Norm-setting, Enforcement and Choice* (pp. 185-196).

53. Hartley, T. (2020). *International Commercial Litigation: Text, Cases and Materials on Private International Law* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 932 pp.

54. Kornet, N. (2016). Normative Frameworks in Commercial Dispute Resolution: The Role of Legal and Non-legal Norms in Mediation and Adjudication. In C. Cauffman & J. Smits (Eds.), *The Citizen in European Private Law: Norm-setting, Enforcement and Choice* (pp. 161-184). Intersentia.

55. Martinez-Fraga, P. (2020). *The American Influence on International*

Commercial Arbitration: Doctrinal Developments and Discovery Methods (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 420 pp.

56. Global Private International Law: Adjudication without Frontiers. Edited by Horatia Muir Watt, Professor of Law, SciencesPo Law School, Paris, France, Lucia Bíziková, Trainee in an international law firm, London, UK, Agatha Brandão de Oliveira, Guest Lecturer, Federal University of Espirito Santo (UFES), Brazil and member of the Brazilian Bar and Diego P. Fernández Arroyo, Professor of Law, Director of the LLM in Transnational & Dispute Settlement, SciencesPo Law School, Paris, France. 2019. 640 pp.

57. International Commercial Arbitration. A Comparative Introduction: monography; Principles of Commercial Law series Franco Ferrari, Friedrich Rosenfeld and John Fellas. USA: Elgar Publishing, Incorporated, Edward, Massachusetts. 288 pp.

58. International Commercial Arbitration. Thomson West. 2022. 808 pp.

59. International Arbitration: Law and Practice; 3rd edition. Wolters Kluwer. (June 7, 2021). 616 pp.

60. Conflict of Laws: A Comparative Approach: 2nd edition; Gilles Cuniberti, Professor of Comparative and Private International Law, University of Luxembourg. 2022. 488 pp.

61. International Commercial Arbitration in the European Union; Brussels I, Brexit and Beyond; Chukwudi Ojiegbé, Centre for Private International Law, University of Aberdeen, UK. 2020. 320 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Гаазької конференції з міжнародного приватного права: <https://www.hcch.net/>
3. Офіційний сайт Комісії ООН з права міжнародної торгівлі: <http://www.uncitral.org/>
4. Офіційний сайт Міжнародного інституту з уніфікації приватного права: <http://www.unidroit.org/>
5. Офіційний сайт Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України: <https://icac.org.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства юстиції України: <https://minjust.gov.ua/>
7. Інформація Міністерства юстиції України про міжнародно-правове співробітництво України у цивільних і кримінальних справах: https://minjust.gov.ua/international_legal_cooperation_in_civil_and_criminal_matters
8. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України: <https://mfa.gov.ua/>
9. Повний список договорів Ради Європи:
10. <https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list>
11. Єдиний держаний реєстр судових рішень – www.reyestr.court.gov.ua.
12. Каталоги – НБУВ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
13. eNUOLAIR – депозитарій (архів) НУ ОЮА - <http://dspace.onua.edu.ua>.